
Šamani Jejich učení stále žije

Šamani Jejich učení stále žije

Přírodní národy Ameriky a Sibiře. Jejich tradiční způsob života. Šamanské učení - o tom jsme hovořili s etnologou Pavlínou Brzákovou, spisovatelkou a šéfredaktorkou Regenerace, která studuje sibiřské národy, a doc. Oldřichem Kašparem z Ústavu etnologie Filozofické fakulty UK, který se zabývá indiány Střední a Jižní Ameriky.

* Jak vás obyvatelé těch míst přijímali? Mexičtí indiáni už jsou asi na etnology zvyklí ...

Kašpar: Důležitý je start, jak se uvedete. Pak už je vlastně všecko na vás. Někdy, zvláště v počátcích, je to jako chůze mezi žárkami. Člověk může šlápnout někam, ani si neuvědomí, co může způsobit... Zažil jsem řadu badatelů, kteří skončili ještě dřív, než začali.

* Indiáni je nepřijali? Odmítli s nimi komunikovat?

Kašpar: Ano. Vždycky hrozí, že se nic nedozvíte, ale ještě daleko horší jsou mystifikace. Speciálně mexičtí a severoameričtí indiáni to rádi dělají americkým antropologům a studentům. Ti si to však způsobili sami, dozvěděli se třeba něco, slíbili, že s tím nepůjdou dál. Jsou věci, které nemůžete publikovat a jsou jenom pro vás. Pokud to nerespektujete, končíte. Vzpomínám si na případ americké studentky Suzan, která se vydala studovat šamanismus. Obratem byla zpátky s tím, že tam netekla voda, nebyly sprchy ani elektřina a šaman chtěl za sezení padesát dolarů. Určitě však napsala práci o mexickém šamanismu.

Brzáková: Já jsem se dostala například za kočovnými Evenky s ruskými úřady, když se rozvážela tzv. humanitární pomoc, což byly třeba bečky benzínu, otruby, sušené nudle. To nebyl úplně dobrý začátek, protože oni mě odmítali. Žila jsem tam s nimi dva tři měsíce a musela jsem je přesvědčit, že nejsem proti nim, že nejsem špionka. Abych získala jejich důvěru, pracovala jsem s nimi, dělala to, co dělali oni, povídala jsem jim o sobě a nic jsem nechtěla. Až teprve když oni se uvolnili, tak mi začali povídat to, co mě zajímalo.

* I vy jste s indiány skutečně žil, pracoval jako oni?

Kašpar: Ano, a věřte, že to může být někdy problematické. Člověk si musí dávat pozor, někdy se dostáváte do situací, kdy se musíte rozhodnout, zda ano, či ne, jestli risknete, nebo nerisknete. Nejde jen o jídlo, běžné choroby či skutečně nebezpečné parazity, člověk musí pořád kontrolovat, když už mu pak spontánně vyprávějí nebo když se na něco ptá, zda na stejnou věc dostane stejnou nebo aspoň přibližně stejnou odpověď i za dva tři dny. U mexických indiánů už to poznám, je to hodně pavědecká metoda, ale když mají takové zvláštní jiskřičky v očích, vím, že šíjí habadúru. Jejich smysl pro humor je velmi tvrdý.

* Jak moc už je obsazená vaše „nika“? Předpokládám, že do studené Sibiře takový nával jako do exotického Mexika není...

Kašpar: Na turistické stezky skutečně směřuje čím dál tím více lidí. Tam, kam mívám namířeno já, pokud zrovna nepřednáším na nějaké univerzitě, je ještě klid.

Brzáková: Tak to vůbec není. Kromě Evenků a centrální Sibiře jsem začala jezdit do Republiky Tuva při mongolských hranicích na jihu Sibiře - a ta zažívá velký boom šamanismu. Podporuje to prezident, velký zájem panuje ze stran duchovních hledajících turistů, ale i antropologů. Po roce 1995 tu vznikla tři velká šamanská centra, která začala kolektivizovat šamany. Vytvářejí se tu i kurzy pro šamany, jezdí sem hodně Američanů, aby získali certifikát a mohli šamanit v Americe. Prostě Tuva je teď obsypaná cizinci a na jednoho domorodce už připadají dva antropologové či duchovně hledající.

* To asi i šamani mají „světýlka v očích“. Předvádějí už jen atrakce pro turisty?

Brzáková: Je to tak a myslím si, že dovedně klamou i sami sebe. Vyrojila se spousta šamanů, kteří ani žádné rituály neuměli, ale naučili se je z etnografických knih a dotvářeli je. Brzy zjistili, co vlastně ti duchovní turisté chtějí, a dělají i speciální obřady přímo pro ně.

Kašpar: Zlatý důl si z šamanismu vytvořil i proslulý Carlos Castaneda. Z vlastní fikce udělal úžasný byznys - každý, kdo se s šamany v Mexiku skutečně setkal, po prvních dvaceti stranách jeho knih pochopil, že to nemá s šamanismem, a mexickým zvláště, nic společného. V Jižní Americe je třeba rozlišovat lidi, kteří se za šamany vydávají a jsou to vlastně takoví šamanštější turističtí průvodci, a klasické šamany, kteří s vámi nikdy nebudou mluvit. Musíte projít neuvěřitelnými peripetemi, než se k nim dostanete... Vyzvalo mě jedno nakladatelství, abych napsal knihu o mexickém šamanismu.

Odmítl jsem. Kdybych ji napsal tak, jak můžu, nikoho to nebude zajímat. Napsat ji tak, aby byla zajímavá, zase nemůžu, nesmím.

* Jste zasvěcen?

Kašpar: Dá se to tak říci. Mohu tedy mluvit o velmi málo vnějších záležitostech. Podstata, rituály jsou tabu.

Brzáková: Zažila jsem pár věcí, které mi změnily život. Nevím, jestli je to zásahem šamana, nebo prostě čas nazrál a nějaké věci se udály. Těžko říct. V kontaktu se šamany jsem byla, každý byl naprosto jiný, sdělení byla jiná. Nejhlubší věci se nepřenášejí formou slov, ale společného prožitku. A o tom se vlastně ani nedá mluvit. Vysloví-li se to, je z toho naprostá banalita.

* Co tedy vy říkáte tomu, že šamani jezdí přednášet na mezinárodní konference a poskytují certifikáty svým žákům?

Kašpar: To je byznys. Jakmile mi někdo začne poskytovat certifikát, tak to s šamanismem nemá naprosto nic společného.

* Proč myslíte, že západní lidé věci jako šamanismus tolik vyhledávají?

Kašpar: Klasická západní náboženství, nechci se jich dotýkat, asi lidem neumožňují to, co od nich očekávají. Civilizace nás drtí a každý člověk hledá zakotvení. A tohle je velmi lákavé, dostáváte se jakoby zpět do situace, kdy ještě člověk rozuměl přírodě.

Brzáková: Lidé mají v sobě prázdnotu, nenacházejí kolem sebe nic, co by je oslovilo. Musí teprve objevit, že hledat je třeba vevnitř. Ale na to právě přijdou nejčastěji tak, že odjedou někam daleko, kde to hledají, třeba opakovaně, a nenajdou.

* Civilizace nás drtí. A co dělá s přírodními národy globalizace a mcdonaldizace?

Kašpar: Drtí je neuvěřitelným způsobem. Navštívíte mayskou vesnici, kde indiánka v tradičním oděvu drtí kukuřici tak jako její předci již několik tisíc let, vyrábí kukuřičné placky, ale sedí na bílé plastové židli s červeným nápisem Coca-Cola.

Brzáková: Na Sibiř proniká rádio, televize, prostě věci, které člověka ubíjejí, takže najednou, ač žije uprostřed přírody, přestane přírodu vnímat. Když tam jezdím, snažím se tyhle věci nevidět, zajímají mne spíš ty fragmenty, které zůstaly, to ryzí z kultury, která tam byla dřív. V poslední době to nacházím čím dál míň...

* Budou mít etnologové za padesát, za sto let ještě co zkoumat?

Kašpar: Určitě. Jak se společnost vyvíjí, zkoumají se zase jiné věci. Etnologie už není jen vědou o tom, jak se dřív říkalo, my a oni, ale věda i o nás. Neexistuje my a oni. Jsme pořád jenom my lidé. Pokud bude existovat lidstvo, tak etnologové mají zajištěnou práci.